

IMPLIKACIJE NEUSLOVNOG SMJEŠTAJA ARHIVSKE GRAĐE NA EFIKASNOST RADA ISTORIJSKOG ARHIVA SARAJEVO

Sejdalija Gušić *

UDK: 930.253(497.6 Sarajevo)

Sejdalija Gušić: Implikacije neuslovnog smještaja arhivske građe na efikasnost rada Istorijskog arhiva Sarajevo. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 4/2005, št. 1, str. 307-311.

Izvirnik v bosanščini, izvleček v bosanščini in angleščini, povzetek v angleščini.

Saopćenje se bavi prvenstveno problemom neuslovnog smještaja arhivske građe i njegovim uticajem na efikasnost u radu Istorijskog arhiva Sarajevo.

UDC: 930.253(497.6 Sarajevo)

Sejdalija Gušić: Consequencies of Inadequate Storage of Archival Holdings on the Effectiveness of Work in the Historical Archive of Sarajevo. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 4/2005, No. 1, pp. 307-311.

Original in Bosnian, abstract in Bosnian and English, summary in English.

Primarily the paper deals with the problem of inadequate storage of archival holdings and its consequences on the effectiveness of work in the Historical Archive of Sarajevo.

Tradicija čuvanja arhivske građe na području Sarajeva seže od davnih srednjovjekovnih vremena, o čemu svjedoče brojni sačuvani primjerci listina, povelja, rukopisnih knjiga i raznih drugih dokumenata historijskog, kulturnog, ekonomskog, političkog i drugog značenja i vrijednosti. Međutim sustavna djelatnost prikupljanja, čuvanja, zaštite i obrade arhivske građe pokrenuta je utemeljenjem samostalne arhivske ustanove pod nazivom *Arhiv grada Sarajeva* Odlukom Narodnog odbora grada Sarajeva 3. 5. 1948. godine.

U početku je područje djelovanja Arhiva bilo grad Sarajevo, koji je s vremenom prerastao u regionalnu arhivsku ustanovu u čijoj je nadležnosti bilo vršenje arhivske službe na teritoriji deset gradskih i više vangradskih općina. Odmah poslije osnivanja Arhiv je bio smješten u dvije manje tavanačke prostorije, veličine 40 kvadratnih metara, u zgradi Vijećnice. Početak njegovog rada bio je uvjetovan mnogim poteškoćama. Sve do 1950. godine radilo se uglavnom na pronalaženju, evidentiranju i prikupljanju arhivske građe koja se nalazila na raznim mjestima, pa cjeline, ukoliko su i postojale, bile su razdvojene, a i nesavjesni pojedinci su neovlašteno prisvajali vrijedne fondove i zbirke ili njihove dijelove.

Narodni odbor grada Sarajeva je do 1951. godine dodjeljivao na rad u Arhiv svoje službenike, obično na dva do tri mjeseca. Međutim, te godine imenovan je upravnik Arhiva, nakon čega je prvi put utvrđena organizaciona struktura i zasnovan

---

* *Sejdalija Gušić, arhivist, direktor Istorijskog arhiva Sarajevo, predsjednik Saveza arhivističkih udruženja BiH Bosna i Hercegovina Sarajevo, Alipašina br. 19.*

stalni radni odnos s jednim brojem uposlenika. Obilje arhivske građe koju je Arhiv do tada prikupio i zadaci koji su stajali pred Arhivom u pogledu sređivanja i obrade fondova i zbirki bili su u velikoj nesrazmjeri s brojem uposlenih kao i s njihovom kvalifikacionom strukturom. Krajem 1952. godine Arhivu je dodijeljeno nešto više prostora, tako da u tom trenutku površina za smještaj prikupljene građe i za rad uposlenih iznosi oko 150 kvadratnih metara. Međutim, količina arhivske građe koja je svakodnevno pristizala bila je sve veća, pa Narodni odbor grada Sarajeva 1953. godine dodjeljuje Arhivu polovinu tadašnje zgrade Muzeja grada Sarajeva. Arhivu je tada dodijeljeno desetak prostorija za rad i smještaj arhivske građe, čija je površina iznosila oko 250 kvadratnih metara, ali one nisu bile odgovarajuće za smještaj i čuvanje arhivske građe, jer ona u njima nije bila dovoljno zaštićena od požara, vlage i drugih nepogoda. Godine 1966. Arhiv je dobio prostorije u tadašnjoj zgradi Prirodno-matematičkog fakulteta, ali ni ove prostorije nisu odgovarale potrebama Arhiva. One nisu omogućavale dalji razvoj Arhiva i izvršavanje obaveza koje su mu bile stavljene u zadatak. Čuvanje i zaštita arhivske građe, kao i druga pitanja iz rada arhivske službe uopće, tada su već dobrim dijelom bili zakonski regulisani, jer je Skupština NR BiH donijela 1962. godine Zakon o arhivima, a 1965. godine su izvršene izmjene i dopune tog Zakona kojim su posebno naglašene obaveze imalaca registraturne građe da je čuvaju i stručno održavaju.

Značajan korak u pogledu povoljnijeg smještaja učinjen je 1973. godine kada je Skupština općine Centar dodijelila arhivu zgradu u Koturovoj ulici koja je imala oko 1000 kvadratnih metara korisne površine. Poslije temeljite adaptacije, u toj zgradi su bile smještene sve službe Arhiva, a mnogo bolje nego je to bio slučaj do tada, smješten je i dobar dio arhivske građe. U isto vrijeme, uz svesrdnu pomoć Skupštine grada Sarajeva, osiguran je i adaptiran skladišni prostor od oko 250 kvadratnih metara u kojem je, nakon nabavke suvremenih arhivskih polica, bio smješten dobar dio arhivske građe. U narednim godinama, u skladu s zakonskim odredbama, Arhiv je primio veliku količinu arhivske građe, zbog čega je uložena ogroman trud na osiguranju novih arhivskih skladišta, kao i tehničkih uslova za njenu zaštitu. U tom pravcu je Arhivu 1990. godine dodijeljena za skladišni prostor zgrada bivšeg đakčkog doma u Čadordžinoj 90. Usljed ratnih dejstava koja su uslijedila, taj objekat do dananšnjeg dana nije u punom kapacitetu doveden u svoju predviđenu funkciju. Ono što treba istaći je da je Arhiv tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992-1996) uspio sačuvati cjelokupnu arhivsku građu koja se nalazila u njegovom posjedu, zahvaljujući prije svega sojnim uposlenim. Bez obzira na sve opasnosti koje su svakodnevno prijetile njima i njihovim obiteljima oni su revnosno izvršavali svoje profesionalne obaveze i time pokazali svoju istinsku ljubav prema struci, ali i kulturnoj baštini koju su svojim nesebičnim zalaganjem uspjeli sačuvati za buduća pokoljenja.

Arhivi u mislima mnogih, pa i onih koji odlučuju o njihovoj sudbini i statusu, žive kao zabačena i zapuštena mjesta na kojima se godinama skupljaju debele naslage prašine i u kojima stoga ne vide ništa značajnog i zanimljivog. Jedino na taj način se može objasniti odluka Skupštine Kantona Sarajevo iz 1998. godine da Arhiv napusti zgradu u Koturovoj ulici (1000 kvadratnih metara) i preseli u nove prostore u ulici Alipašina 19 (350 kvadratnih metara), koji apsolutno ne odgovaraju ni njegovim potrebama niti njegovu ugledu i u velikoj mjeri znatno otežava njegov normalan i efikasan rad. Međutim, Istorijski arhiv Sarajevo, bez obzira na sve nedaće koje su ga pratile od njegova osnivanja do danas, ostao je i opstao kao središnja institucija arhivske djelatnosti koja je nezaobilazna za proučavanje naše prošlosti. Baština prikupljena i razvrstana u njegovim spremištima (preko 7500 dužinskih metara

arhivske građe) neiscrpno je vrelo za istraživanje povijesnih i drugih događaja, ali i temelj za razumijevanje suvremenosti.

Zašto ovakav uvod u saopćenje koje treba da se bavi implikacijama neuslovnog smještaja arhivske građe na efikasnost rada Arhiva? Hoću da naglasim da je Arhiv do sada imao značajne uspone, ali i padove, imao je također više teške nego povoljne prilike za svoj razvoj, ne baš uvijek na zadovoljavajući način zakonski regulisan kako status tako i djelokrug rada, mali broj stručnog kadra, neodgovarajući i nedovoljan smještajni prostor, hroničnu besparicu, neadekvatnu opremeljenost i sl. Međutim, Arhiv je uspijevaio da ispunjava svoju osnovnu funkciju na zaštiti arhivske i registraturne građe, u najširem smislu te riječi, oslanjajući se na malobrojne stručne kadrove koji su voljeli i vole svoj posao i koji se uz rad usavršavaju, želeći da Istorijski arhiv Sarajevo prati razvoj arhivistike, kako kod nas u BiH tako i u svijetu, i da ta iskustva primjenjuje u radu s arhivskom građom kako bi Arhiv imao fizionomiju savremenog arhiva.

Upravna zgrada Arhiva je smještena u ulici Alipašina 19, a arhivska građa je smještena na dva mjesta u neodgovarajućim depoima na području grada Sarajeva. Upravna zgrada je dobijena na korištenje 1998. godine nakon našeg iseljenja iz Koturove 3, gdje je Arhiv raspolagao sa 10000 m² poslovnog prostora. Zgrada u Alipašinoj raspolaže sa 350 m² i u njoj su smještene kancelarije za uposlene, čitaonica, biblioteka i dio specijalne zbirke. Depo u Čadordžinoj (Vrbanjuša) 90 je relativno neuslovan za smještaj arhivske građe a poseban problem predstavlja to što je objekat pod restitucijom, tako da je do donošenja odgovarajućeg zakona neizvjestan njegov status. Depo u Ferhadiji 13 od cca 250 m² predstavlja atomsko sklonište i dobijen je na privremeno korištenje od SO-e Stari grad. Generalno, osim neriješenih imovinsko-pravnih odnosa za prostore kojima raspolažemo, uslovi za rad uposlenih i smještaj arhivske građe u depo prostorima su ispod svih arhivističkih standarda. Od pokretanja organizovane arhivske službe u Bosni i Hercegovini (1947-osnivanje Arhiva Bosne i Hercegovine) na ovim prostorima nije namjenski napravljena ni jedna zgrada za arhivske institucije. U ovom trenutku u Distriktu Brčko, razumijevanjem međunarodne zajednice i uprave Distrikta, obezbjeđena su sredstva i u toku je izgradnja namjenske zgrade za novoformirani Arhiv Distrikta Brčko.

U Zakonu o arhivskoj djelatnosti Kantona Sarajevo (Sl. novine Kantona Sarajevo br. 2/00) u članu 32. se pored opštih uslova za osnivanje arhiva, navodi i to da je osnivač (Skupština Kantona) dužan ispuniti i posebne uslove:

- obezbjediti prostorije i opremu za smještaj i obradu arhivske građe;
- obezbjediti potreban broj radnika za obavljanje stručnih poslova u arhivu;
- obezbjediti tehničko-zaštitne uslove za čuvanje arhivske građe;

Imajući u vidu da su samo djelimično ispunjeni neki od ovih uslova, kako se kompletna ovakva situacija odražava na rad i efikasnost Arhiva?

- Obzirom na povećan interes za izdavanje raznih uvjerenja, prepisa i drugih odluka vezanih za rješavanje imovinsko-pravnih odnosa, školske spreme i drugih vidova ostvarivanja osnovnih ljudskih prava (u 2005. godini podnešeno je i riješeno preko 1500 zahtijeva) oko 25 % radnog vremena dvoje uposlenika izgubljeno je na svakodnevni odlazak i istraživanje u dva depoa koji su od administrativne zgrade udaljeni 4-5 kilometara. Uzme li se u obzir da se u takvim prilikama često koristio i automobil radi brže komunikacije, nisu nezanemariva i finansijska sredstva koja su utrošena iz tog razloga. Vrijeme

koje je bezpotrebno utrošeno, dvoje uposlenih su mogli iskoristiti za obavljanje drugih poslova i zadataka iz svoje nadležnosti;

- Neuslovan smještaj arhivske građe u depo prostorima (bez klima uređaja, regulatora vlažnosti, zaštite od prekomjerne doze svjetlosti i neodgovarajuće arhivske police) stvara dodatnu obavezu uposlenima za što češćim boravcima u depoima i bukvalnij fizičkoj zaštiti arhivske građe od daljeg propadanja;
- Nepostojanje odgovarajuće čitaonice u Arhivu je problem koji dodatno opterećuje uposlene i menadžment arhiva. Zadnjih godina je evidentan povećan interes naučnih i kulturnih djelatnika iz Bosne i Hercegovine i posebno doktoranata i magistranata širom svijeta (Japan, Australija, Finska, Švicarska, Njemačka, Austrija, SAD i dr.) kao i studenata i đaka bosanskohercegovačkih univerziteta i škola za istraživanja u našim bogatim fondovima i zbirkama. Obzirom da u čitaonici postoji mogućnost da istovremeno mogu istraživati samo dva istraživača, nije rijedak slučaj da istraživači budu smješteni u kancelarije uposlenih, čime se dodatno stvara obaveza tim uposlenim da budu na usluzi istraživačima i udovolje njihovim stručnim potrebama. Na taj način silom prilika budu odvojeni od svojih planom rada zacrtanih obaveza.
- Obzirom da Arhiv znatan dio svojih prihoda ostvaruje preuzimanjem arhivske građe od imalaca, upitan je ovakav način finansiranja u narednom periodu ukoliko se ne obezbijede adekvatni uslovi za smještaj i čuvanje arhivske građe, jer moramo čuvati dignitet profesije i biti odgovorni kako prema samima sebi tako i prema imalcima arhivske građe koji je predaju u Arhiv.
- Arhivisti se bore između talasa novih dokumenata-kako ih zaštititi i obezbijediti izvornost i autentičnost njihovog sadržaja ali istovremeno i kako prikupiti i restaurirati sve ono što je nastalo na klasičnom mediju-papiru, koji je posljednjih decenija veoma lošeg kvaliteta i sve izloženiji propadanju. Sve to skoro seizmički djeluje na arhive i arhiviste i nemilosrdno ih opterećuje jer ne nailaze na dovoljno razumijevanje, prije svega kod stvaralaca dokumenata. Kompjuterska tehnika već mijenja sve aspekte našeg života ali mi još ne znamo gdje će nas ona odvesti. Činjenica je da novi oblici dokumenata masovno potiskuju klasični papirni dokument, ali je isto tako činjenica da to istovremeno prate dva krupna i još neriješena pitanja i problema: kao prvo, trajnost dokumenta na novim medijima i drugo, mogućnost čitljivosti njihovog sadržaja u budućnosti. Ta dva momenta sigurno utiču na to da se često čuju mišljenja da će takva dokumenta teško dočekati kraj 21. stoljeća. Elektronski dokument nije potpuno nova kategorija izvora kakvi su pergament, mikrofilm, mapa ili film, ali je on doveo do osnovne promjene u samoj paradigmi arhivske nauke i prakse. Digitalizacija utiče na većinu oblasti privatnog i radnog života, tako da će u narednim dekadama dominirati miješane forme (dijelom digitalni, dijelom tradicionalni mediji) što će sve imati direktne implikacije na metode rukovanja novim arhivskim nasljeđem. Preokupiranost stručnog kadra problemima smještaja i bukvalne fizičke zaštite arhivske građe ne daje im mnogo mogućnosti da se studioznije bave gore navedenim savremenim trendovima u arhivistici.

Svjesni svih ovih problema, koristeći vlastita iskustva kao i iskustva drugih arhiva, imajući u vidu preporuke Međunarodnog arhivskog savjeta kao i zaključke 15. međunarodnog kongresa arhiva održanog u Beču, Austrija, avgust 2004. godine, Istorijski arhiv Sarajevo je sebi, kao neizostavni dio procesa modernizacije svoga

rada, postavio nekoliko osnovnih ciljeva i projekata. Svjesni da u ovom trenutku preskačemo i zanemarujemo neke osnovne elemente čuvanja, zaštite i korištenja arhivske građe, a imajući u vidu dugoročno očekivane pozitivne rezultate, želim da istaknem nekoliko ciljeva i projekata čija je realizacija u toku ili će biti realizirani u skorije vrijeme:

- obezbijedenje prostora za smještaj arhivske građe i za rad s arhivskom građom- arhivska služba se temelji na zaštiti arhivske građe, a osnovna pretpostavka za to su adekvatne arhivske zgrade;
- projekat nabavke priručne knjigoveznice i osnovne radionice za restauraciju i konzervaciju dokumenata i rukopisnih knjiga;
- računari za sve stručne uposlenike i korištenje računara za izradu naučno-informativnih pomagala za arhivsku građu fondova i zbirki- projekat je već realiziran i on je stvarnost u Arhivu;
- Prezentacija rada Arhiva putem naše internet stranice ([www/arivsa.ba](http://www.arivsa.ba));
- projekat modernizacije rada biblioteke Arhiva *Cobra bibar* dobio je inicijalna sredstva i njegova realizacija se očekuje u naredne dvije godine;
- digitalizacija pojedinih fondova i zbirki;
- unapređenje rada s korisnicima arhivske građe;
- komercijalizacija rada Arhiva- arhivi su vjerovatno jedine institucije koje se bave zaštitom kulturnih dobara a koje se ne spominju u kontekstu komercijalizacije predmeta svoje zaštite.
- Prezentiranje arhivskih dokumenata putem izložbi, zbornika dokumenata i sadržajnika izdavačka djelatnost;
- Razvijanje svijesti o značaju arhivske građe i arhiva kao institucije i formiranje stručnih timova i njihova edukacija.

SUMMARY

CONSEQUENCIES OF INADEQUATE STORAGE OF ARCHIVAL HOLDINGS ON THE EFFECTIVENESS OF WORK IN THE HISTORICAL ARCHIVES OF SARAJEVO

Primarily the paper discusses the problem of inadequate storage of archival holdings (two depositories and the archive administrative building situated at three different locations in the city, inadequate equipment and conditions for the preservation of archival holdings) and its consequences on the effectiveness of work and the carrying out of statutory obligations in the Historical Archive of Sarajevo. At the same time the paper tries to provide some general guidelines combined with recommendations to manage such problems for the Historical Archive of Sarajevo in order to be able to make up finally with modern archival institutions of the world.

Sejdatija Gušić, direktor Istorijskog arhiva Sarajevo i predsjednik Saveza arhivističkih Udruženja BiH. Rođen 1956. godine. Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Sarajevu-odsjek orijentalistika 1980. godine. U Istorijskom arhivu Sarajevo uposlen od 1981. godine a za direktora Arhiva izabran 2001. godine. Od decembra 2003. godine predsjednik Saveza arhivističkih udruženja Bosne i Hercegovine.